

Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

De Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal
Binnenhof 4
2514 AA DEN HAAG

Datum
Betreft Geïntegreerde gewasbescherming

Geachte voorzitter,

Met deze brief wil ik u graag op de hoogte stellen van de stand van zaken op het gebied van het verduurzamen van gewasbescherming. Daarnaast geef ik u mijn reactie op het artikel 'Volop alternatieven voor bijengif en fipronil in landbouw' in dagblad Trouw van 26 februari jl. Tenslotte informeer ik u over recente ontwikkelingen op het terrein van metam-natrium.

Het beschermen van gewassen tegen ziektes, plagen en onkruiden is essentieel voor een goede oogst. Gewasbeschermingsmiddelen zijn echter niet zonder risico's. In samenspraak met betrokken stakeholders zijn in de beleidsnota 'Gezonde Groei, Duurzame Oogst 2013-2023' (GGDO) acties geformuleerd waarmee stappen gezet worden in zowel het [vergroten van het](#) economisch perspectief voor de sector als het voorkomen van nadelige effecten op milieukwaliteit, biodiversiteit, voedselveiligheid en arbeidsomstandigheden.

De nota wordt momenteel geëvalueerd door het Planbureau voor de Leefomgeving. Hiervan stuur ik u in het voorjaar van 2019 de resultaten. Een van de speerpunten van de nota is de inzet op geïntegreerde gewasbescherming om de land- en tuinbouw te verduurzamen. Ik hecht eraan u te informeren over laatste stand van zaken op dit terrein.

Geïntegreerde gewasbescherming

Geïntegreerde gewasbescherming is sinds 2014 verplicht voor telers via de EU Richtlijn voor duurzaam gebruik van pesticiden. Daarbij ligt de nadruk op preventie in de volle breedte, niet-chemische maatregelen om het gewas te beschermen en bij het inzetten van chemische maatregelen, bij voorkeur laagrisico middelen. Zo mogelijk worden middelen pleksgewijs toegepast met precisietoepassingen in plaats van volvelds. Diverse precisielandbouwtechnieken kunnen hierbij ondersteunend zijn.

De sector is volop aan de slag met geïntegreerde gewasbescherming. Daarbij lopen telers tegen een aantal obstakels aan. Zo is er behoefte aan een groter aanbod van alternatieve maatregelen en laagrisico middelen. Ook is er vraag naar systeemaanpassingen, zowel procedurele aanpassingen als innovatieve teeltwijzen en technieken. Met betrokken stakeholders werk ik aan deze drie oplossingsrichtingen:

Directoraat-generaal Agro en Natuur

Bezoekadres
Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Overheidsidentificatienr
00000001003214369000

T 070 379 8911 (algemeen)
www.rijksoverheid.nl/Inv

Behandeld door
drs. [S.1.2.e Woo](#)

T 070 [S.1.2.e Woo](#)

F 070 [S.1.2.e Woo](#)

[S.1.2.e Woo](#) [@minez.nl](#)

Ons kenmerk
DGAN / 18034368

Uw kenmerk

Bijlage(n)

- 1 Effectief maatregelenpakket
- 2 Effectief laagrisico middelenpakket
- 3 Systeemaanpassingen

Ad 1 Effectief Maatregelenpakket

Het voorkomen van schadelijke organismen is een belangrijke stap in geïntegreerde gewasbescherming. Dit is mogelijk door een combinatie aan verschillende maatregelen zoals bijvoorbeeld duurzaam bodembeheer, vruchtwisseling, het stimuleren van natuurlijke vijanden en het gebruik van weerbare gewassen. Samen met de sector zet ik in op innovaties op genoemde terreinen in het Topsectorenbeleid. Ook nieuwe plantveredelingstechnieken kunnen bijdragen aan het creëren van weerbare gewassen tegen ziektes en plagen.

Ad 2 Effectief laagrisico middelenpakket

De sector geeft aan dringend behoefte te hebben aan een alternatief middelenpakket, door de voortschrijdende inperking van het 'gangbare middelenpakket'. -Zo kan de herbeoordeling van werkzame stoffen op Europees niveau leiden tot nieuwe inzichten op basis waarvan de goedkeuring wordt ingetrokken. Ook is er een EU stoffenlijst met 'candidates for substitution', risicovolle stoffen waarvan de verwachting is dat ze op den duur uitgefaseerd zullen worden als alternatieven deze stoffen kunnen vervangen. Een versmalling van het middelenpakket is ook mogelijk ontstaat ook doordat het aantal toepassingen wordt ingeperkt door nieuwe inzichten, bij herbeoordeling van een middel. Bij deze herbeoordeling worden de nieuwste toetsingskader gebruikt en dat leidt er toe dat soms toepassingen niet meer toelaatbaar zijn. Een voorbeeld betreft de biologische fruitteeltsector. Bij herbeoordeling van spuitzwavel bleek dat de sluipwespenpopulatie, een natuurlijke vijand en essentieel voor de gezond systeem, zich niet tijdig kon herstellen na de behandeling, waardoor het aantal toepassingen werd ingeperkt. Hierdoor ondervindt de sector acute problemen met de bestrijding van schurft op appel en peer. Samen met de sector werk ik momenteel aan een plan van aanpak voor de biologische fruitteeltsector dat ik u in het voorjaar doe toekomen (TK 34550 XIII, nr. 102).

Kortom, de urgentie voor een laagrisico middelenpakket is hoog. Tijdens het Nederlandse EU voorzitterschap in 2016 hebben Europese landbouwministers unaniem ingestemd met het Nederlandse voorstel om het duurzamen van gewasbescherming te versnellen. Dit resulteerde in het EU implementatieplan 'sustainable plant protection', dat de Europese Commissie begin 2018 heeft afgerond met een eindverslag. Het verslag zal medio 2018 worden aangeboden aan de Landbouw en Visserij Raad. Ik zal u hierover te zijner tijd informeren.

Het EU-plan bevat acties om het aanbod van laagrisico stoffen en -middelen te vergroten en geïntegreerde gewasbescherming te bevorderen in de lidstaten.

Zo publiceert de Europese Commissie vóór de zomer een lijst van potentiële laagrisico stoffen. Met deze lijst wordt duidelijk welke bestaande actieve stoffen zeer waarschijnlijk de status laagrisico krijgen na de verplichte, periodieke herbeoordeling. Nederland heeft steeds aangedrongen op zo'n lijst. Lidstaten kunnen deze lijst vrijwillig gebruiken voor informatieve doeleinden. Als de lijst van de Commissie beschikbaar is, zal het Ctgb de mogelijkheden onderzoeken om de hieronder genoemde aanbevelingen ook voor middelen op basis van deze potentiële laagrisicostoffen toe te passen.

Daarnaast heeft de NVWA samen met Ctgb en de European Plant Protection Organisation (EPPO) een internationale workshop georganiseerd met als resultaat een EPPO-richtsnoer voor een soepelere werkzaamheidsbeoordeling van laagrisico middelen en uitvoering daarvan door lidstaten.

In Nederland was het beperkte aanbod toegelaten laag risico middelen aanleiding voor de Green Deal Groene Gewasbeschermingsmiddelen, die begin 2017 is afgerond en waarover u bent geïnformeerd (TK 27858, nr. 369 en 395): de Green Deal resulteerde in aanbevelingen om de beschikbaarheid van laag-risicomiddelen verder te vergroten en het gebruik van deze middelen in de praktijk te stimuleren, zoals het verkennen van financiële stimulansen voor het indienen van aanvragen van laag-risicomiddelen bij het Ctgb. Er is het Ctgb heeft de benodigde specialistische kennis samengebracht in een speciaal 'Green team' van beoordelaars, ingesteld bij het Ctgb om procedures te versnellen en te vereenvoudigen de doorlooptijden voor de toelating beoordeling van laag-risico middelen te verkorten.

Opmerking [1.2e WOC]: Is hier iets uitgekomen of loopt deze verkenning nog?

De Europese Commissie is eind 2017 gestart met de uitvoering van de eerste 'evaluatie' (REFIT) van de Verordening (EC) nr. 1107/2009 en verordening (EC) nr. 396/2005. De REFIT moet beoordelen of de doelstellingen van de wetgeving worden bereikt (met de instrumenten/activiteiten in de wetgeving) en de handhaving en wetgeving doeltreffend respectievelijk effectief zijn. Voor de REFIT maakt de Europese Commissie onder andere gebruik van bestaande evaluaties en externe consultaties. Verschillende stakeholders hebben de enquête van de Europese Commissie ingevuld. Nederland zal in de loop van 2018 een formeel standpunt bepalen. De beschikbaarheid van laagrisico middelen zal hier onderdeel van zijn.

ad 3 Systeemaanpassingen

Hieronder ga ik in op gewenste systeemaanpassingen door de sector, zowel procedurele aanpassingen als innovatieve teeltwijzen.

Systeemaanpak duurzame gewasbescherming

Tijdens de Dialoog Duurzame gewasbescherming in 2016 is door sector, industrie en het ministerie afgesproken om, in aanvulling op de nota GGDO, de verduurzaming van gewasbescherming te versnellen. Dit resulteerde in de Systeemaanpak Duurzame Gewasbescherming.

Hierin experimenteren zeven pilots (bedrijven), aangedragen door LTO, met geïntegreerde gewasbescherming om zo milieuwinst te behalen ten opzichte van gangbaar telen.

Vrijwel alle pilots hebben proefontheffingen aangevraagd bij het Ctgb. Zoals van te voren was verondersteld, klopt het dat de pilots met een [correctie](#)-middel achter de hand durven [te](#) experimenteren met maatregelen en middelen die minder belastend zijn voor het milieu. Tevens experimenteren de pilots met precisietoepassingen om haarden te bestrijden, waardoor niet volvelds gewasbeschermingsmiddelen hoeven worden ingezet. [Het Ctgb onderzoekt met de NVWA hoe de beoordeling van middelen beter kan aansluiten op deze pleksgewijze toepassingen en hoe de handhaving vorm moet worden gegeven.](#)

Ik laat onderzoeken door Wageningen University & Research of en welke aanpassingen in beoordelingsmethodieken nodig zijn om deze manier van telen te faciliteren. [Het Ctgb zorgt hierbij voor een goede afstemming met de toelatingsbeoordeling.](#) Tevens inventariseert NVWA met de sector hoe de gewasbeschermingsmonitor hierbij kan worden benut, als database van alle maatregelen en middelen.

De pilots lopen van 2016- 2018. Tegelijkertijd worden mogelijke systeemaanpassingen verkend, die zo mogelijk in 2019-2020 worden geïmplementeerd. Eind 2018 zal ik u uitgebreider informeren over de resultaten van de pilots en de systeemaanpassingen die ik met betrokkenen zal uitwerken.

Investeringsimpuls Kennis en Innovatie

Het vorige kabinet heeft een Voedselagenda uitgebracht, waarover u bent geïnformeerd. Hierin zijn onder andere een kennisimpuls Groene Gewasbescherming en een Nationale Proeftuin Precisielandbouw aangekondigd (TK 31 532, nr. 174, TK 34550, XIII, nr 137).

Met de Kennisimpuls Groene Gewasbescherming zet LNV meerjarig financieel in op een systeemsprong en herontwerp van enkele milieubelastende teelten. De kennisimpuls moet leiden tot innovatieve weerbare teeltsystemen voor akkerbouw, appel, aardbei en lelie, vrij van risicovolle gewasbeschermingsmiddelen. In dit project wordt nauw samengewerkt met keten-, sector-, markt- en kennispartijen en maatschappelijke organisaties.

Intussen zijn de werkplannen voor bovenstaande casussen uitgewerkt en wordt begin 2018 gestart met de daadwerkelijke proeven. Zo focust de casus lelie zich op de ontwikkeling van een duurzaam bedrijfssysteem waarin, conform de toekomstvisie van de bollenteelt, geen chemische gewasbeschermingsmiddelen nodig zijn. Dit systeem baseert zich op het basisidee "eenrichtingssysteem", dus geen meerdere jaarlijkse buitenteeltcycli meer waarin ziekten en/of plagen opgebouwd worden, maar hoogstens één teeltjaar buiten.

Kern van de Nationale Proeftuin Precisielandbouw is het ondersteunen van de implementatie van bewezen precisielandbouw toepassingen, om schadelijke

emissies terug te dringen en [een verbetering van de](#) bodem- en waterkwaliteit dichterbij te brengen.

Een aantal van deze toepassingen zijn specifiek gericht op het terugdringen van het gebruik van herbiciden. Expertteams ondersteunen enkele telers, waar middels een intensieve communicatie campagne andere telers worden geïnformeerd en geënthousiasmeerd. Er zal een Nationale Agenda Precisielandbouw worden opgesteld om verdere toepassing door telers te stimuleren.

Zoals u heeft kunnen lezen, ben ik zowel nationaal als Europees, samen met betrokkenen, volop bezig om de geïntegreerde gewasbescherming verder te brengen. Voor de lange termijn werk ik samen met stakeholders aan een Toekomstvisie Duurzame Gewasbescherming 2030. Daarbij is de basis een weerbare plant en teelt in een gezonde bodem waardoor de toepassing van gewasbeschermingsmiddelen zoveel mogelijk wordt voorkomen. Wanneer de visie verder is uitgewerkt zal ik u daarover informeren.

Trouw publicatie 'Volop alternatieven voor bijengif en fipronil in landbouw'

Achtergrond

Dagblad Trouw publiceerde op 26 februari jl. over het wetenschappelijke artikel: *An update of the Worldwide Integrated Assessment (WIA) on systemic insecticides. Part 3: alternatives to systemic insecticides*¹. Het betreft een overzichtsstudie van mogelijke alternatieven voor het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen op basis van neonicotinoiden en fipronil.

Ik heb gekeken of het artikel nieuwe informatie bevat die van invloed is op de eerdere analyse [op-van](#) de landbouwkundige impact van mogelijke restricties op het gebruik van neonicotinoïden in Nederland. Over deze impactanalyse is uw Kamer op 10 juli 2017 geïnformeerd (Kamerstuk 27858-396).

Bevindingen

Het artikel gaat in op het toepassen van geïntegreerde gewasbescherming. Veel van de beschreven maatregelen worden al in Nederland toegepast, zoals het gebruik van netten tegen fruitvliegen en het gebruik van feromoonvallen.

Het artikel heeft een sterk internationaal karakter en handelt grotendeels over gewassen die in Nederland nauwelijks worden geteeld of waarvoor het gebruik van neonicotinoïden reeds is verboden, zoals in de teelt van mais. Verder zijn in Nederland momenteel geen gewasbeschermingsmiddelen op basis van fipronil toegelaten. Het artikel beschrijft geen alternatieve methoden voor belangrijke Nederlandse

---

¹ Furlan, L., Pozzebon, A., Duso, C. et al. (2018) An update of the Worldwide Integrated Assessment (WIA) on systemic insecticides. Part 3: alternatives to systemic insecticides. *Environ Sci Pollut Res*, 1-23

teelten waar onvoldoende alternatieven voor neonicotinoïden beschikbaar zijn: pootaardappelen, suiker- en voederbieten, bloembol- en bloemknolgewassen. Samen met de sector zal ik me dan ook blijven inzetten om door middel van onderzoek bruikbare alternatieven voor deze gewassen te ontwikkelen.

~~Om de afhankelijkheid van neonicotinoïden in deze teelten te verminderen zal ik me blijven inzetten om door middel van verder onderzoek bruikbare alternatieven te vinden.~~

Ontwikkelingen metam-natrium

Tot slot informeer ik u over de stand van zaken met betrekking tot het grondontsmettingsmiddel metam-natrium.

Op 30 januari 2018 heeft het College van Beroep voor het bedrijfsleven (Cbb) de eerder ingestelde noodmaatregel op het gebruik van metam-natrium uit 2014 vernietigd. Deze noodmaatregel was destijds genomen vanwege ~~mogelijke~~ risico's voor omwonenden en liep vooruit op een lopende herbeoordeling van ~~deze stof~~ een middel op basis van deze werkzame stof door België (Kamerstuk 27858, nr. 274). Het Cbb komt nu tot de conclusie dat deze noodmaatregel onvoldoende gerechtvaardigd en proportioneel was.

~~Het gevolg van~~ Als reactie op de uitspraak van het Cbb ~~is heeft de toelatinghouder vanuit product stewardship bij het Ctgb een aanvraag ingediend om aanvullende toepassingsvoorwaarden ter bescherming van omwonenden op het etiket op te nemen. Deze aanvullende voorwaarden acht de toelatinghouder noodzakelijk om de risico's voor omwonenden, die ontstaan doordat de voorwaarden die het Ctgb opgelegd heeft door de rechter zijn vernietigd, te beperken. Hierbij zijn de nieuwste inzichten verwerkt, dat metam-natrium weer gebruikt mag worden zonder de noodmaatregel uit 2014. Vanwege het belang van de bescherming van de volksgezondheid heeft het Ctgb deze aanvraag via een versnelde procedure behandeld en~~ Op 23 februari 2018 zijn heeft het Ctgb op deze aanvraag een positief besluit genomen, en de toelatinghouder overeengekomen om per direct aanvullende voorwaarden in het Wettelijk gebruiksvoorschrift van metam-natrium op te nemen. Deze aanvullende voorwaarden in het Wettelijk Gebruiksvoorschrift van metam-natrium zijn gebaseerd op de inmiddels afgeronde herbeoordeling van België en zorgen er voor dat het gebruik van het middel voor omwonenden veilig is.